

Dr K: Perception in Modern Culture

Uppsala Stadsteater, 8 mars – 17 maj 2008

Här möter oss den stora frågan: Kunna vi äga någon kunskap om en översinnlig verklighet? Kunna vi, i eller bakom det våra sinnen förnimma, möta en djupare liggande, mer väsentlig verklighet? Äro vi genom själva vårt kunskapsorgans beskaffenhet ohjälpligt avstängda från en verklig uppenbarelse? Eller kunna vi äga förbindelse med en andlig värld?

Nathan Söderblom

Uppmärksamheten är ett slags förtäta mani. Den är minst av allt någon neutral observation. Mera då en blick som "fastnar", så att jag inte längre vet om jag tar emot eller ger innebörd. Motsatsparet aktiv/passiv sätts ur spel. I en massa av väntade eller likgiltiga intryck kommer något som ger tecken. Vad det är kan stå klart först långt senare. [...]

Till uppmärksamheten hör gärna en viss tankspriddhet. Den är som en samling veck i tänkandet, som hindrar förbastad klarhet. Brist på uppmärksamhet visar sig snart hos en människa: hon blir konventionell. [...]

När en stil eller en genre inte längre ger rum åt uppmärksamhetens märken dör den, fastän dödsfallet ofta fastställs först av en senare generations publik. Den första signalen för betraktaren är den obestämda melankoli som griper honom inför verk han anser djupt bedervärda, ja, mästerliga.

Horace Engdahl

Dr K är ett projekt som, med utgångspunkt i berättelsen om Dr. Konstantin Raudives försök att bryta igenom gränsen mellan levande och döda, under våren 2008 kommer arbeta med olika tematiska infallsvinklar på relationen Människa-Perception-Kultur.

Med hjälp av en teaterföreställning på ca. en timme, där vi tillsammans med fyra skådespelare arbetar med Konstantin Raudives metod att genom bandinspelningar samtala med de döda, planerar vi ett program för åtta veckor med gästande konstnärer, filosofer, workshops, seminarier, filmvisningar osv. Programläggningen kommer göras i samarbete med ett antal institutioner utanför teatern, som t.ex. Konsthögskolan i Stockholm och Uppsala Universitet. Vi kommer också arbeta med att kommunicera processen genom andra medier än teaterscenen, bl.a. TV-TV i Köpenhamn och internet.

Perspektiven är olika, men flätas samtidigt in i varandra, med målsättningen att under ett par månaders tid skapa ett rum för ackumulation och utbyte av olika kunskaper, erfarenheter och tolkningar av mänsklig perception. Varje kväll kommer att bli en unik sammansättning av tankar, samtal, konkreta erfarenheter och intryck, och tidsramen är öppen, med undantag för att teatern stänger kl 23.00.

Det främsta upptagningsområdet är naturligtvis lokalt i Uppsala, men det är också en uttalad målsättning att kommunicera med andra arenor; både direkta i form av tillresande publik (att resa med tåg från Stockholm tar ca. 40 min; 122 kr t/r), men också genom utnyttjandet av alternativa medier som TV, internet och dokumentation m.m.

Här följer några exempel på hur vi tänker oss att arbeta med de olika temana.

Representation

Vi inleder med det tema som på sätt och vis ligger till grund för hela perioden, dvs: Hur förhåller sig den värld vi uppfattar till tingens egentliga natur? Vad är skillnaden på att "vara-kvinna" och att "bli-kallad-kvinna"? Finns det överhuvudtaget någonting som "das Ding an sich", bortom subjektet? (Den motsatta frågan "Finns subjektet?" är lika relevant, men vi försöker vänta med den till veckan "Identitet/Institution".)

Representationen är också teaterns grundläggande väsen; de tecken – både i form av berättelser och "masker" – vi använder för att kunna genomleva erfarenheter som inte är åtkomliga, eller önskvärda, i det "verkliga" livet. Det känns därför naturligt att inleda vårt arbete på Uppsala Stadsteater med en grundlig genomgång av tecknets/representationens position och betydelse för hur vi uppfattar verkligheten.

Initiation

All kommunikation förutsätter tecken/språk, och det språkliga utbytet förutsätter gemensam förståelse av den kod språket använder för att definiera världen som tecken. Initiationsveckan används åt dessa koder, men också åt de olika strategier som står oss till förfogande för att skapa den mängd uppmärksamhet som krävs för att få syn på den verklighet koderna beskriver.

Om pilgrimernas korståg, med dess sökande efter Graal, hade haft som enda målsättning att finna själva bågaren, så skulle de för evigt ha stämplat som ett historiskt misslyckande. Och de flesta alkemister lyckades aldrig göra guld, men det upptäckte mycket annat intressant på vägen.

Kapaciteten att ge något så mycket uppmärksamhet att man kan upptäcka även det "som inte borde finnas" är en av vår tids största bristvaror. Därför menar vi att det riktigt intressanta med Raudives projekt är att han skapar just en manual för förhöjd perception – en bruksanvisning för initiation.

Ljud

De två mest konkreta rubrikerna, ljud och bild, utgår från dialektiken mellan de för de västerländska kulturerna grundläggande sinnesorganen: Synen och hörseln. Kampen mellan ord och bild har varit central under stora delar av vår historia; som en motsättning mellan de olika sinnenas förmåga att kunna återge/uppfatta den mest trogna idén om såväl den materiella som den andliga verkligheten.

Raudives grundläggande teori var att vi som döda inte kan påverka ljudvågor direkt akustiskt, utan endast kan samtala genom elektromagnetiska vågor, varför bandspelaren blir ett nödvändigt medium. Den här veckan ägnar vi därför åt olika infallsvinklar på vår akustiska relation till världen.

Vid lyssnandet efter de dödas röster krävs, enligt Raudive, att man lyssnar 10-15 ggr innan rösterna börjar "kliva fram" ur det allmänna brusset. Vad mer skulle vi egentligen höra om vi lyssnade tillräckligt noga i olika situationer? Varje dag möter vi en ljudbild som innehåller så mycket information att vi måste sortera bort merparten för att kunna hantera omvärlden. En intressant fråga är förstås vilka "dolda" värderingar och ideologier som ligger bakom de prioriteringar vi använder oss av i den sorteringen. Vad är värt att höras, och vilken information försvinner in i icke-existens?

Bild

*Du skall inte göra dig någon bildstod eller avbild
av någonting uppe i himlen eller nere på jorden
eller i vattnet under jorden.*

Bibeln, 2 Moseboken

Så är det andra budordet ursprungligen formulerat. Men i både den lutherska och den katolska traditionen har det tagits bort. Istället har det sista tionde budet delats i två, varpå din nästas hus och hustru, tillsammans med slav eller åsna, fått varsitt budord. Det är naturligtvis omöjligt att göra några säkra tolkningar av vare sig avsikten eller innebörden av förändringen. Men ofrånkomligt är att fokus därmed har förflyttats; från värn mot mänskliga avbildningar av det gudomliga, till ett utökat skydd för den enskildes egendom.

I dessa tider, där mötet mellan öst och väst verkar ha sitt epicentrum i skärningspunkten mellan rondell-hund och fatwa, är det lätt att glömma att frågan om avbildningar av verkligheten – både den världsliga och den gudomliga – historiskt/teologiskt sett varit en både central och laddad fråga även ur ett europeiskt perspektiv. Inte minst i den kamp mellan öst- och västrom som gav upphov till Europa som vi idag känner det; ofta sammanfattad i begreppet Ikonstriden, där de olika sätten att förhålla sig till avbildandet av Gud manifesterar sig i uppdelandet i den ortodoxa och den katolska kyrkan.

Peter Sloterdijk utvecklar i *Kritik av det cyniska förnuftet* begreppet om ideologi som ”falskt medvetande” utifrån tesen att ideologins dominerande funktion är cynisk: det cyniska subjektet är fullt medvetet om avståndet mellan den ideologiska masken och verkligheten, men inte desto mindre vidhåller han masken. Kan bilden utgöra en motsvarande estetisk maskering, en estetiskens paradoxala konstruktion av ”upplyst falskt medvetande”?

Vi vet att Europa inte är världens mittpunkt, men på världskartan ligger världsdelen fortfarande lika centralt placerat som under de kolonialismens glansdagar som skapade kartans utseende. Är det ett förhållande styrt av praktiska omständigheter, som att det vore oerhört omständigt att få hela världen att ”lära om”? Eller är det tvärtom en strategi, där vi kommunicerar både en värdering och en politiskt färgad vägran att just ”lära om”.

Den här veckan ägnar vi åt olika infallsvinklar på bilden som skapare och förmedlare av mening; politiskt, men också socialt och emotionellt. Vilken färg har t.ex. siffran 5, och hur smakar egentligen rött?

Identitet/Institution

En grundläggande överenskommelse för arbetet med Dr K. är att vi inte intresserar oss så mycket för huruvida han verkligen lyckades samtala med de döda eller inte; det som är viktigt är sökandet efter en manual för att skärpa perceptionen så pass att vi kan uppmärksamma de delar av verkligheten vi normalt förbiser.

Men där Raudive ser samtalen som ett bevis på att vår identitet förblir intakt efter döden, ser vi, i hans arbete, snarare potentialen i den varseblivning av världen som blir möjlig först bortom våra identiteter.

Veckan kretsar kring relationen mellan det individuella subjektet och samhällets institutioner; dels de materiella institutionerna – skolor, fängelser och konstinstitutioner – men också mer sociala institutioner som demokrati och kultur.

Temat kan belysas i två riktningar. 1. Vilket slags subjekt/identiteter och/eller subjektiveringsprocesser skapas i mötet mellan individ och vår tids institutioner? 2. Hur ser framtiden ut för institutioner som t.ex. demokrati och representativ parlamentarism i en tid där begrepp som autonomi, identitet/subjekt och representativitet ifrågasätts alltmer?

Teologi/Ekonomi

Är det Kristi blod vi dricker när vi tar nattvarden? Är en Picasso-tavla värd en miljard? Var Pontus Hulténs ”licensierade” imitationer av Warhols Brillo-boxar mer värda innan Expressen avslöjade att boxarna producerats efter att ”licensen” så att säga gått ut?

Fram till 1300-talet står det andligt/gudomliga fortfarande i direkt relation till det materiellt/mänskliga; det naturliga och det övernaturliga är två sidor av samma verklighet, inte två olika sanningar på varsin sida om det verkligas gräns. I och med Renässansens sekularisering av både människan och hennes verklighet växer också den merkantila ekonomin fram; rörelsen från byteshandel mellan varors faktiska värde till kapitalismens handel med produkters förväntade värde sker i direkt parallellitet med teologins gradvisa separation mellan Fadern/Gud och Sonen/Människan.

Intressant tycker vi, och undersöker om det finns möjliga samband; eller är det bara en slumpmässig parallellitet i tiden?

Vi tittar också närmre på den ursprungliga innebörden av begreppet *uppenbarelse*; *revelatio*, dvs avslöjande. Kan verkligheten undersökas uteslutande med naturvetenskapliga medel, eller finns det kunskap som uppnås först genom ”gudomligt ingripande” – uppenbarelse. Och vad är en uppenbarelse? Går den att analyseras, och kan man avgöra vad som är en ”sann” eller ”falsk” uppenbarelse?

Ekonomi/Media

Som inspiration till den här veckans tema arbetar vi med följande citat av Giorgio Agamben, där han analyserar den franske filmaren Guy Debords teori om *The Society of the Spectacle*:

Capitalism in its final form, he [Debord] argued, – radicalizing the Marxian analysis of the fetishistic character of commodities [...] – presents itself as an immense accumulation of spectacles, in which all that was directly lived is distanced in a representation. The spectacle does not simply coincide, however, with the sphere of images or with what we call today the media: It is “a social relation among people, mediated by images,” the expropriation and the alienation of human sociality itself. [...] The spectacle is nothing but the pure form of separation: When the real world is transformed into an image and images become real, the practical power of humans is separated from itself and presented as a world unto itself. In the figure of this world separated and organized by the media, in which the forms of the State and the economy are interwoven, the mercantile economy attains the status of absolute and irresponsible sovereignty over all social life. [...] It can now manipulate collective perception and take control of social memory and social communication, transforming them into a single spectacular commodity where everything can be called into question except the spectacle itself, which, as such, says nothing but, “What appears is good, what is good appears.”

Agamben, G. (1993) *The Coming Community*.
University of Minnesota Press. s. 78-79.

Tid/Retro

Den här rubriken utgår från en idé om att utgå ifrån död/återuppståndelse som retro eller möjlighet till nytänkande.

Vi tänker oss veckan som ett slags uppsummering; en bearbetning och utvärdering av hela processen, där vi lägger till en nytolkning av det som hänt under valda kvällar under processen. Ett slags sampling av vårt eget arbete, där vi söker nya förståelser av förloppet genom att helt enkelt omskapa det, fast nu som en representation av sig självt.

Det har vi inte provat förut.

Anders Paulin/Joachim Hamou

Litteraturhänvisning

Konstantin Raudive: *Breakthrough*, Nathan Söderblom: *Uppenbarelsereligion*, Horace Engdahl: *Stilen och lyckan*, William Burroughs: *Electronic Revolution*, Per Arne Bodin: *Världen som Ikon*, Bengt Kristensson Ugglå: *Slaget om Verkligheten*, Giorgio Agamben: *The Coming Community*, Peter Cornell: *Paradisets vägar*, Sven-Olof Wallenstein: *Institutionellt Begär*, artikel i *Le Monde Diplomatique* (Oslo), Slavoj Žižek: *Ideologins sublima objekt*, Guy Debord: *The Society of the Spectacle*